

Jornades d'Estudi del Moble

Aquesta és una de les fitxes de catalogació que es treballen a les Jornades d'Estudi del Moble que es celebren cada mes a l'Associació.

Associació
per a l'estudi
del moble

Data: 10 de gener de 2012.

Autor/s de la fitxa: Àngels Creus Tuèbols

Nom genèric: Civil. Domèstic.

Nom de l'objecte: Escriptori amb taula.

Estil: reina Anna.

Datació: Segle XVIII

Datat: No

Lloc de construcció: Probablement, Mèxic.

Mides totals: 116 x 111 x 50 cm.

Materials: Fusta de pi a l'exterior i interiors estructurals. Ferro per a les naies, les frontisses, els panys i la falleba. Guix, cola animal, pigments i vernís per a l'acabat. Fulls de pa d'or i plata, i purpurines per al daurat. Pintura a l'oli.

Sistema de construcció: Dos cossos, escriptori i taula. Exterior de l'escriptori estructurat a partir de posts emmetxades per cues d'oronella de doble cua, o llaç, amb reforç de clavilles. Dues posts enfaixades per llistons formen la tapa superior. Aquesta tapa, les ales dels costats i la tapa batent frontal se subjecten amb frontisses planes de doble cua. Interior amb tempanells i prestatges emmetxats a l'estructura. Posts dels calaixos unides per quatre cues d'oronella entre frontal i costats, i altres quatre, menors, entre costats i darrere, amb fonadura clavada per diminutes clavilles de fusta i algun clau de ferro. Portelles subjectes per dues frontisses fixes. Potes emmetxades a l'estructura. Tauler de la taula emmetxat a la cintura. Cintura formada per posts emmetxades als muntants que es prolonguen per configurar-ne les quatre potes. Calaix amb posts unides per quatre cues d'oronella amb fonadura clavada, que corre guiat per dos travessers.

Tècniques decoratives: Xarol. Daurat. Estufat. Pintura a l'oli. Motllurat. Tornejat.

Elements representats: Escenes figuratives orientals sobre fons d'arquitectures i paisatges. Cartel·les. Filet bicolor. Verge amb nen junt a parella.

Descripció: Escriptori sobre taula amb decoració de xineries sobre fons vermells. Daurat estufat a l'exterior i pintat a l'interior.

L'escriptori s'estructura a partir d'un buc paral·lelepípede. Obre, per tauler

superior amb tancadura de falleba, per una ala de perfil retallat subjecta a cada costat (plega a sota el tauler) i per tapa batent frontal amb tancadura del pany. El revers de la tapa superior conté una escena de la Verge amb nen junt a una parella orant davant la casa, emmarcada per una motllura aplicada. Dues cartel·les amb diferents escenes orientals la flanquegen. Les dues ales dibuixen motius florals. A l'interior, en una distribució de tres carrers, nou calaixos amb diverses escenes formen un frontal en ballesta, flanquejat per dues portelles de silueta ondulada decorades amb doble filet bicolor, flors i fulles. Les frontisses i els panys es sobredauren. Una motllura mixta emmarca i recorre l'espai del tauler, sobre els calaixos. El buc descansa damunt quatre petites potes de bola aplatada tornejades. La taula segueix la mateixa decoració que l'escriptori. El tauler, que sobresurt un xic, es voreja amb una motllura treta de camp. La cintura de faldó retallat, guarda un calaix que centra l'escut del pany i, reposa sobre quatre potes *cabriolé* guarnides amb motius florals, una fulla d'acant al genoll i peus de bola i garra. El darrere d'ambdós cossos, enguixat i pintat de vermell.

Estat de conservació: Bo. Pèrdues a l'acabat.

Restauracions: Algun retoc a la capa pictòrica. Escut del pany de la taula, posterior.

Estudi: Clavell&Morgades acull la 73a Jornada d'Estudi del Moble. Sergi Clavell, comenta la peça comprada en una casa barcelonina i l'estudi iniciat per la seva documentació, que la situa entre Mèxic, Espanya o Orient.

El moble respon a la influència de l'estil anglès reina Anna (1702-1714) que sota l'influx oriental de les xineries s'estableix a Anglaterra la segona meitat del segle XVII i principis del XVIII, com a conseqüència de la importació d'objectes orientals iniciada allí el 1660 per l'*East India Company*. Aquest fet motiva l'aparició del *Treatise of Japaning and Varnishing* de John Stalker i George Parker (1688), que difon la tècnica i fomenta el seu consum en estatus inferiors.

A Espanya, com a la resta d'Europa, la tendència igualment prospera i els dissenys conviuen a la vegada amb els estils existents de cada país. A València, Genaro Cantelli publica el *Tratado de Barnizes y Charoles* (1755), basat en anteriors publicacions europees com la del pare Martini (Amsterdam, 1655), la carta de Luis Leconte (1690), la del flamenc Pedro Vanhame resident a Pequín de 1697, o la del francès Armant Briel (Roma, 1716), que reflecteix el paper decisiu que exercí el col·lectiu missioner en la recerca del secret de la laca i la seva comercialització, iniciada en el segle XVII a la troballa d'objectes de regal com intercanvis diplomàtics. No obstant, és l'ebenista exportador Gilles Grendey (1693-1780) qui, entre altres, introdueix a Espanya els mobles lacats des d'Anglaterra, via ports andalusos, i aconsegueix posar-los de moda.

A Mèxic igualment floreix la imitació. La forta influència anglesa sorgeix arran del comerç iniciat per la *Compañía de Indias holandesa i anglesa* (Aguiló). La pota cabriolé amb genoll decorat i peu de bola i garra, reina Anna, s'imposa quasi tot el segle XVIII, i s'aplica fins i tot a tipologies religioses, com el cadiram del cor del convent de San Francisco de Puebla.

L'escriptori que ens ocupa, amb l'obertura de les tapes, el desplegament de les ales i l'interior sinuós, perd la severitat exterior que l'apropa als escriptors del segle XVII, a favor del moviment propi de l'estil que el vincula en ritme i traça a la taula a joc que el sustenta. L'interior abalstatat que formen els calaixos i portelles ondulades sintonitza en gran mesura amb el perfil dels frontals moguts tan en boga en tot el continent europeu. La fusta utilitzada no és el pi comú, accentua una veta vermellosa i és immune als insectes xilòfags. A l'estat de Michoacán, en el segle XVIII, s'utilitza la fusta de pi yarin de veta vermellosa i molt resinosa per a mobles i bigues. Les frontisses de ferro igualment són de llaç o doble cua. La falleba del pany sí que respon a models espanyols utilitzats en el segle XVII sobredaurats. A Mèxic, a partir del 1568 s'estableixen les ordenances de serrallers i ferrers

dictades a Sevilla el 1508 per regular els treballs de ferramentes, panys, frontisses i claus. Així mateix, el gremi de fusters copia les de Sevilla del 1527. Tots els panys i frontisses es sobredauren i les del revers de la tapa frontal s'integren a la decoració. El revers de les portelles deixa veure els rebllats de les naies que les subjecten. L'escut de pany que duu el calaix de la taula, és posterior.

La decoració de xineries que recobreix els dos cossos, s'efectua sobre successives capes de preparació de guix. Els motius destacats de la decoració exterior es realitzen mitjançant la tècnica de l'estufat, habilitat que gota a gota descarrega el guix per al pinzell i dibuixa els relleus desitjats. Gran part del daurat s'observa pintat, encara que no es descarta l'ús de fulles de pa d'or i plata aplicades al mordent. L'interior de la cavitat dels calaixos de l'escriptori i de la taula es decora a la vegada, com deixen al descobert unes mateixes taques vermelloses.

Les escenes corresponen a la vida quotidiana asiàtica, però l'aspecte general de l'acabat no presenta la finor característica. El seu caire és popular i inferior a les laques orientals o als xarols realitzats en els principals centres europeus (Londres, Venècia o París). Els calaixos centren una serp, símbol de vida i saviesa a Orient, així com present a la cultura mexicana.

La temàtica votiva de l'escena pintada a la tapa superior és occidental. Els personatges agenollats als peus de la Verge presenten faccions i vestimentes asiàtiques. La Verge amb nen beneeix una parella davant la casa, en clar signe marrià de domesticitat, maternitat i abnegació, en un estil naïf de caràcter senzill que, com a tal, recorda els exvots del segle XVIII. Tradició introduïda per els colons espanyols, que adquireix singular presencia a Mèxic amb l'explícita advocació de la Verge. El color i el remarcant bigoti també així encaminen. No obstant això, com apunta Corrales, si la procedència fos Nova Espanya (Mèxic), els personatges serien indígenes de la regió, amb faccions i vestimentes diferents, la qual cosa també indueix a considerar la probabilitat que sigui un moble construït a Orient per al mercat d'exportació amb

destí al virregnat.

Manila (barri de Parian de los Sangleyes) era el centre productiu i distribuïdor asiàtic del comerç exportat a Mèxic via naus com el Covadonga o el Rosario.

El que sí subscriu l'escriptori obert, és el moviment característic iniciat a l'estil anglès que més tard dona peu a William Hogarth a proclamar que tota línia ondulada sempre serà més bella que la recta o angulosa, en el seu tractat estètic *Análisis de la belleza* (1753). I la integració de les xineries, com a element comercial de moda destinat a sectors menys acomodats, com reflexa Olof Fridsberg en el retrat d'Ulla Tessin (1762), dibuixant un escriptori lacat a l'estudi de la dona d'un comerciant. Considerant que el lloc exacte de procedència vindrà donat pel resultat dels anàlisis que planeja realitzar l'antiquari.

Localitzacions anteriors: Barcelona.

Col·lecció particular.

Localització actual: Barcelona.

Clavell&Morgades. ■

Fecha: 10 de enero de 2012.

Nombre genérico: Civil. Doméstico.

Nombre del objeto: Escritorio con mesa.

Estilo: reina Ana.

Datación: Siglo XVIII

Lugar de construcción: Probablemente Méjico

Medidas totales: 116 x 111 x 50 cm.

Materiales: Madera de pino en el exterior e interior estructural. Hierro para las hembra-llas de doble punta, bisagras, cerraduras y fallesta. Yeso, cola animal, pigmentos y barniz para el acabado. Hojas de pan de oro, plata y purpurinas para el dorado. Pintura al óleo.

Sistema de construcción: Dos cuerpos, escritorio y mesa. Exterior del escritorio estructurado a partir de tablas ensambladas por colas de milano de doble cola, o lazo, con refuerzo de clavijas. Dos tablas enfajadas por listones forman la tapa superior. La tapa, las alas laterales y la tapa batiente frontal se sujetan con bisagras planas de doble cola. Interior con tabicas y entrepaños ensamblados a la estructura. Gavetas unidas por cuatro colas de milano entre frontal y costados, y otras cuatro, menores, entre costados y trasera, con fondo clavado por diminutas clavijas de madera y algún clavo de hierro. Puertecillas sujetas por dos bisagras fijas. Patas ensambladas a

BIBLIOGRAFIA

- AGUILÓ, Mª Paz. "VIA ORIENTALIS" 1500-1900, *La repercusión del arte del Extremo Oriente en España, en mobiliario y decoración digital*. csic.es/bitstream/10261/.../Páginas%20de%20arte_foraneo.pdf
- AGUILÓ, Mª Paz. *Aproximaciones al estudio del mueble novohispano en España*, digital.csic.es/bitstream/10261/13082/1/mueble%20novohispano.pdf
- CROSSMAN, Carl L. *The Decorative Arts of the China Trade. Paintings, furnishings and exotic curiosities*. Inglaterra: Antique Collector's Club, 1991.
- FERNÁNDEZ MARTÍN, Mª Mercedes. *Dos nuevas obras de arte Namban en Sevilla* www.artebarroco.es/dosnuevasobras.pdf
- LOCKWOOD, Luke Vincent. *Colonial Furniture in America*. Nueva York: Charles Scribner's Sons, 1913.
- SIDOLI, Osvaldo. *El Galeón de Manila*. www.histarmar.com.ar/InfGral/AASidoli/CarreraIndias-7.ht
- WAA. *El Mueble Mexicano, Historia, evolución e influencias*. Mexico: Fomento Cultural Banamex, A.C, 1985.
- WAA. *Catalec, La grandeza del México virreinal: tesoros del Museo Franz Mayer*. Houston, Tex., México, D.F.: Museum of Fine Arts; Museo Franz Mayer, 2002.

la estructura. Tablero de la mesa ensamblado a su cintura. Cintura formada por tablas ensambladas a los montantes, que se prolongan para configurar las cuatro patas. Cajón ensamblado por cuatro colas de milano y fondo clavado, guiado por dos travesaños.

Técnicas decorativas: Charol. Dorado. Estufado. Pintura al óleo. Moldurado. Torneado.

Elementos representados: Escenas figurativas orientales sobre fondo de arquitecturas y paisajes. Cartelas. Filete bicolor. Escena de la Virgen con niño junto a pareja.

Descripción: Escritorio sobre mesa con decoración de chinerías sobre fondo rojizo. Dorado estufado en exterior y pintado en interior. Escritorio estructurado a partir de un cuerpo paralelepípedo. Abre, por tablero superior con cerrador de fallesta, por ala de perfil recortado sujeta a cada costado (plegana debajo el tablero) y por tapa batiente frontal con cerradero. El reverso de la tapa superior

contiene escena de la Virgen con el niño junto a una pareja orando frente su casa, enmarcada por moldura aplicada. Dos cartelas con distintas escenas orientales la flanquean. Las alas dibujan motivos florales. En el interior, en una distribución de tres calles, nueve gavetas con distintas escenas forman un frontal en ballesta flanqueado por dos puertecillas de silueta ondulada decoradas con doble filete bicolor, flores y hojas.

Las bisagras y las cerraduras se sobredoran. Una moldura mixta enmarca y recorre el espacio del tablero, encima los cajones. El cuerpo descansa sobre cuatro patas de bola achatada torneadas. La mesa sigue la misma decoración que el escritorio. El tablero, que sobresale, se contornea con moldura incisa. La cintura de faldón recortado guarda un cajón que centra el escudo de la cerradura y reposa sobre cuatro patas cabriolé guamecidas con motivos florales, hoja de acanto en rodilla y pies de bola y garra. La trasera de ambos cuerpos, enyesada y pintada en rojizo.

Estado de conservación: Bueno. Perdidas en el acabado.

Restauraciones: Algún retoque en capa pictórica. Escudo de la cerradura de la mesa, posterior.

Estudio: Clavell&Morgades acoge la 73ª Jornada de Estudio del Mueble. Sergi Clavell, comenta la pieza comprada en una casa barcelonesa y el estudio iniciado para su documentación, que lo sitúa entre Méjico, España u Oriente.

El mueble responde a la influencia del estilo reina Ana inglés (1702-1714) que bajo el influjo oriental de las chinerías se establece en Inglaterra en la segunda mitad del siglo XVII y principios del XVIII, como consecuencia de la importación de objetos orientales iniciada allí en 1660 por la *East India Company*. Motivando la aparición del *Treatise of Japanning and Varnishing* de John Stalker y George Parker (1688), que difundió su técnica y fomenta su consumo en estatus inferiores.

En España, como en el resto de Europa, la tendencia igualmente prospera y los diseños conviven a la vez con los estilos existentes de cada país. En Valencia, Genaro Cantelli publica el *Tratado de Barnizes y Charoles* (1755), basado en anteriores publicaciones europeas como la del padre Martini (Ámsterdam, 1655), la carta de Luis Leconte (1690), la del flamenco Pedro

Vanhame residente en Pekín de 1697, o la del francés Armant Briel (Roma, 1716), que refleja el papel decisivo que ejerció el colectivo misionero en la búsqueda del secreto de la laca y su comercialización, iniciada en el siglo XVII en la búsqueda de objetos de regalo como intercambio diplomático. No obstante, es el ebanista exportador Gilles Grendey (1693-1780) quien entre otros, introduce en España los muebles lacados desde Inglaterra, vía puertos andaluces, y consigue ponerlos de moda.

En Méjico también florece su imitación. La fuerte influencia inglesa surge a raíz del comercio iniciado por la *Compañía de Indias holandesa e inglesa* (Aguiló). La pata cabriolé con rodilla decorada y pie de bola y garra, reina Ana, se impone durante casi todo el siglo XVIII, aplicándose incluso en tipologías religiosas como la sillería del coro del convento de San Francisco de Puebla.

Éste escritorio, con la apertura de las tapas, el despliegue de las alas y su interior sinuoso, pierde la severidad exterior que lo asemeja a los escritorios del siglo XVII en favor del movimiento propio del estilo que lo vincula en ritmo y traza a la mesa a juego que lo sustenta. El interior abalvestado que forman sus gavetas y puertecillas onduladas sintoniza en gran medida con el perfil de los frontales movidos tan en boga en todo el continente europeo.

La madera utilizada no es el pino común, acentúa una veta rojiza y es inmune a los insectos xilófagos. En el estado de Michoacán, en el siglo XVIII, se utiliza la madera de pino yarin de veta rojiza y muy resinosa, para muebles y vigas.

Las bisagras de hierro igualmente son de lazo o doble cola. La falleba de la cerradura sí responde a modelos españoles sobredorados utilizados en el siglo XVII. En Méjico, a partir del 1568, se establecen las ordenanzas de cerrajeros y herreros dictadas en Sevilla el 1508 para regular los trabajos

de herramientas, cerraduras, bisagras y clavos. Asimismo, el gremio de carpinteros copia las de Sevilla de 1527. Todas las cerraduras y bisagras se sobredoran y las del reverso de la tapa frontal se integran en la decoración.

El reverso de las puertecillas deja al descubierto las puntas dobladas de las hembra que las sujetan. El escudo de la cerradura del cajón de la mesa, es posterior.

La decoración de chinerías que recubre los dos cuerpos, se efectúa sobre capas

de preparación de yeso. Los motivos destacados de la decoración exterior se realizan mediante la técnica del estufado o ahuecado: habilidad que gota a gota descarga el yeso por el pincel, dibujando los relieves deseados. Gran parte del dorado se observa pintado. Aunque no se descarta el uso de hojas de pan de oro y plata aplicadas al mordiente. El interior de la cavidad de los cajones del escritorio y el de la mesa, se decoró simultáneamente, como dejan al descubierto unas mismas manchas rojizas.

Las escenas corresponden a la vida cotidiana asiática, pero el aspecto general del acabado no presenta su finura característica. Su cariz es popular e inferior a las lacas orientales o a los charoles realizados en los principales centros europeos (Londres, Venecia o París). Los cajones centran una serpiente, símbolo de vida y sabiduría en oriente así cómo presente en la cultura mejicana.

La temática votiva de la escena pintada en la tapa superior es occidental. Los personajes arrodillados a los pies de la Virgen presentan facciones y vestimentas asiáticas. La Virgen con niño bendice a una pareja frente a su casa, en claro signo mariano de domesticidad, maternidad y abnegación, en un estilo naif de carácter sencillo que, como tal, recuerda los exvotos del siglo XVIII. Tradición introducida por los colonos españoles, que adquiere singular presencia en Méjico con la explícita advocación de la Virgen. El colorido y el remarcado bigote también así encaminan. No obstante, como apunta Corrales, si la procedencia fuera Nueva España (Méjico), los personajes serían indígenas de la región con facciones y vestimentas diferentes, lo que induce a considerar la probabilidad que sea un mueble construido en oriente para el mercado de exportación con destino al virreinato. Manila (barrio de Parián de los Sangleyes) era el centro productivo y distribuidor asiático del comercio exportado a Méjico vía naos como el Covadonga o el Rosario.

Lo que sí suscribe el escritorio abierto es el movimiento característico iniciado en el estilo inglés que más tarde da pie a William Hogarth a proclamar que toda línea ondulada siempre será más bella que la recta o angulosa en su tratado estético *Análisis de la belleza* (1753). Y la integración de las chinerías como elemento comercial de moda destinado a sectores menos acomodados, como refleja Olof Fridsberg en el retrato de Ulla Tessin (1762), dibujando un escritorio lacado en el estudio de la mujer de un comerciante. Considerando que el lugar exacto de procedencia vendrá dado con el resultado de las analíticas que planea realizar el anticuario.

Localizaciones anteriores: Barcelona. Colección particular.

Localización actual: Barcelona. Clavell&Morgades. ■

